

УДК 378.147:37

МЕТОДИКА ОНОВЛЕННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ВНЗ

О. П. Лучанинова

Автор розкриває завдання оновлення виховної системи вищого технічного навчального закладу і насамперед розроблення методики оновлення цієї системи, яка б створювала умови для наповнення внутрішнього світу студентської молоді ціннісним змістом, сприяла підвищенню рівня вихованості, засвоєння ними ключових компетенцій у виховній діяльності закладу. Для виконання цього завдання необхідно застосувати педагогічну діагностику.

***Ключові слова:** виховна система, методика оновлення, духовно-культурні цінності, система освіти, майбутній фахівець, ключові компетенції.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки просліджується тривога щодо незадовільного стану здоров'я та низького рівня морального, культурного і духовного розвитку молоді; читаємо далі: «Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян... Система освіти має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя у постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі. Ядром державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності [2, с. 21].

Тож на державному рівні стоїть питання побудови ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Науковці стверджують, чи швидше констатують, що освічена людина стала одномірною і пропагує свою одномірність як взірць досконалості. Це пов'язано з тим, що освіта виявилася неспроможною здійснювати селекцію та готувати освічених людей як інтелігентних. Брак культури виявився в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Криза інтелігентності є свідченням духовної деградації суспільства, руйнуванням елітної страти як провідної верстви нації [5].

Проблемами виховання сучасної вузівської молоді у своїх працях опікуються І. Бех, А. Бойко, В. Демчук, Є. Зеленов, О. Невмержицький, Н. Руденко та ін.; становлення і формування високоморальної особистості студента висвітлено у працях М. Роганової, Т. Осіпової, Р. Сопівника, Г. Троцько, Г. Шевченко та ін. Методику функціонування виховних систем, систем виховної роботи у педагогіці розкрито у працях Ю. Ленюва, Л. Новікової, М. Караковського, Н. Селіванової, Є. Степанова, Г. Помонарьової, О. Пономарьова та ін.

У нових умовах, як наголошує А. Огурцов, все гостріше виникає необхідність у вихованні, як найпріоритетнішої сфері освітньої діяльності. Проблема в тому, що виховання перестало відповідати на запитання: як жити гідно. Коли виховання не може відповістити на це запитання, воно стає непотрібним. У зв'язку із цим у сьогоденні відзначається зниження рівня розвитку пізнавальних і культурних цінностей молоді [3, с. 26-28].

Сьогодні у багатьох ВНЗ низький рівень залучення студентів до позанавчальної діяльності; недостатній теоретико-методичний рівень викладачів-кураторів; досить низька психологічна підготовка викладачів; відсутній системний підхід у позанавчальній виховній діяльності на всіх рівнях; повністю не реалізовані можливості студентського самоврядування [4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. У вихованні майбутніх фахівців нарівні з якостями конкурентоспроможного професіонала важливе значення має процес формування духовно-культурних цінностей, а також ієрархії життєвих цінностей особистості, що визначають її ставлення до навколишнього світу і поведінку в суспільстві. У вищу школу приходять уже сформована певним чином молода особистість, адже до цього на неї мали вплив родина, окремі соціальні інститути і однолітки, засоби масової інформації, суспільство.

Тож завдання вищій школі на цьому етапі соціалізації студента полягає в тому, щоб створити умови, в яких усі позитивні цінності освіти стали би надбанням особистості, котра навчається, її внутрішніми орієнтирами діяльності.

Розкриваючи діагностику ефективності виховного простору університету, К. Каракаліна зазначає, що «загальні (ключові) компетенції є ядром моделі випускника будь-якого вузу, оскільки вони проявляються не лише у розв'язанні професійних завдань, але й завдань поза межами своєї професії. Ключові компетенції мають двоїсту природу. З одного боку, вони не є професійно обумовленими, цими компетенціями повинні володіти сучасні спеціалісти незалежно від сфери їх діяльності. З іншого боку, ключові компетенції є професійно значущі, оскільки вони складають основу, базу для професійних компетенцій, дозволяють їм більш повноцінно реалізовуватися» [1].

З огляду на це постає завдання оновлення виховної системи вищого технічного навчального закладу і насамперед розроблення методики оновлення цієї системи, яка б створювала умови для наповнення внутрішнього світу студентської молоді ціннісним змістом, впливала на підвищення рівня вихованості, засвоєння ними ключових компетенцій у виховній діяльності закладу. Для виконання цього завдання необхідно застосувати педагогічну діагностику.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Автор ставить завдання, спираючись на інструментарій педагогічної діагностики, описати методику оновлення виховної системи технічного ВНЗ на сучасному етапі розвитку вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нам імпонує точка зору Л. Чорної, яка, досліджуючи проблему стандартизації проектування виховних систем як напряму удосконалення державної політики в сфері вищої освіти, зазначає, що «виховна діяльність... – це послуга ВНЗ, яку він надає суспільству у вигляді моральної, патріотично спрямованої, духовно збагаченої, фізично розвиненої, екологічно свідомої особистості фахівця-випускника. ВНЗ повинний розробити, задокументувати, запровадити й підтримувати виховну систему та постійно поліпшувати її результативність» [6].

Науковці педагогічну діагностику постійно використовують у таких педагогічних об'єктах: навчальні заняття; самостійна робота; методи навчання; навчальні плани та програми; форми навчання; технологія навчального та виховного процесів; розклад занять;

кваліметрія педагогів; вивчення передового педагогічного досвіду; методична робота; практичне навчання тощо. Результати діагностичних вимірювань у виховній діяльності технічного ВНЗ допоможуть з'ясувати просування студентів до бажаної мети, доцільність обраних методів і засобів виховного впливу. Аналіз результатів виховання є підставою для постійного його корегування й удосконалення на шляху досягнення мети.

Ефективність культурно-просвітницьких, виховних заходів залежить від рівня мотивації і педагогічної підготовки їх учасників. Діагностика, проектування, розроблення авторських виховних програм, удосконалення різних видів освітньо-виховного процесу у вищій школі сьогодні стають нормою. Тож ми застосували окремі види педагогічної діагностики відповідно до завдань нашого дослідження.

Нами були визначені теоретико-методологічні концептуальні положення експериментальної програми та методики оновлення виховної системи технічного ВНЗ на сучасному етапі розвитку вищої освіти, ключовим суб'єктом якої є студент. Формування студента як професіонала й особистості завдяки комплексу організаційно-педагогічних умов дозволило інтегрувати філософські, психологічні, професійні, етичні, естетичні знання про студентський вік та втілення програми в різних видах освітньо-виховної діяльності.

Структуру методики оновлення виховної системи технічного ВНЗ становлять теоретико-цільовий, системно-діяльнісний, організаційно-методичний, рефлексійно-результативний блоки.

Упровадження методики здійснювалося поетапно відповідно до програми формуального експерименту.

Теоретико-цільовий блок, спрямований на створення концепції виховної системи, включає підходи, принципи, закономірності, функції системи та наявність програми «Професіонал і особистість» як форми реалізації концепції.

Системно-діяльнісний блок методики представлений удосконаленим освітньо-виховним простором технічного ВНЗ: виховним потенціалом навчальних дисциплін, духовно-культурним досвідом викладачів, активною культурно-просвітницькою діяльністю виховних інституцій виховного простору (клубів, центрів, музею, бібліотеки, студентського самоврядування тощо).

Організаційно-методичний блок методики спрямований на застосування педагогічних технологій: когнітивно-орієнтованих, діяльнісно-орієнтованих, особистісно-орієнтованих; а також вітагенної

інформації, етнокультурного компоненту, КТВ на базі проектів, кейс-методу, коучингу. Всі технології направлені на розвиток вихованості студентів, формування їхніх загальнокультурних, соціально-особистісних, інструментальних компетентностей через організаційно-методичну систему з виховної роботи, які сприяють становленню майбутнього фахівця як професіонала і особистості.

Рефлексійно-результативний блок передбачає коригування роботи структурних елементів виховної системи, зміни у поведінці студентів, виявлення певних особистісних якостей, зміни рівнів вихованості тощо. І головне – рефлексію студентів щодо зміни свого внутрішнього стану, бажання перейти від переконань до дієвих вчинків.

Оновлення виховної системи і студентів у ній відбувається на основі взаємозв'язку всіх її структурних елементів і учасників. Зміст методики спрямований на поєднання у свідомості студентів духовно-культурних цінностей і необхідності моральних вчинків у смислову єдність. Згідно з цим були визначені певні педагогічні дії, втіленням яких є спеціально розроблена програма та методика, спрямована як на оновлення виховної системи, так і формування студента як професіонала і особистості під час проведення занять за дисциплінами гуманітарного, професійно-орієнтованого циклів, занять у клубах та гуртках, культурно-мистецьких заходів та годин спілкування кураторів зі студентами академічних груп.

Практичне втілення експериментальної програми та методики оновлення виховної системи технічного ВНЗ зумовлено використанням наступних методів і технологій освітньо-професійної діяльності: когнітивно-, діяльнісно-, особистісно-орієнтовані технології; вітагенна інформація, етнокультурний зміст лекційних занять гуманітарного циклу чи заходів, метод виховних проектів, КТВ на базі проектів; інтерактивні форми і методи проведення навчальних занять і виховних заходів (кейс-метод, коучинг у навчанні і вихованні, інноваційне застосування групової роботи в основних і суміжних групах; дидактичні, рольові ігри, моделювання, квазіпрофесійна діяльність, виховні академічні проекти; застосування під час занять «мозкового штурму», ПОПС-формули, «ажурної пилки», «відкритого мікрофону», тим-білдінгу; комунікативні, командні тренінги, ІКТ-технології; презентацій, творчих завдань (портфоліо, «Дерево життя») тощо.

Дисципліни «Педагогіка», «Педагогічні комунікації», «Педагогічні технології у вищій школі», «Методика виховної роботи», «Інноваційні технології у педагогічній діяльності» становили основу

створення експериментальної програми формування студента як професіонала і особистості та методики оновлення виховної системи.

Методика формування студента як професіонала і особистості включає взаємодію професорсько-викладацького складу, кураторів і студентів в освітньо-виховному процесі, а також має певні особливості:

- суб'єкт-суб'єктний (діалоговий) характер взаємодії, що забезпечує партнерські взаємовідносини всіх суб'єктів у процесі спільної діяльності (культура діалогу);

- педагогічний досвід викладача-куратора;
- залучення студентів до виховних проектів;
- духовно-культурна домінанта в освітньо-виховній діяльності;
- опертя на системно-діяльнісний, особистісно-орієнтований, синергетичний та компетентнісний підходи в освітньо-виховній діяльності закладу.

Аналіз змісту дисциплін гуманітарного та професійно-орієнтованого циклів професійної підготовки майбутніх фахівців дозволив виділити питання, які розкривають інтеграційні можливості навчання і виховання у вищій школі в оновленні виховної системи технічного ВНЗ і формуванні студента як професіонала і особистості, визначити шляхи реалізації програми при розробці нових тем навчальних занять і виховних заходів, науково-методичного забезпечення експериментальної програми «Професіонал і особистість» та методики оновлення виховної системи.

До змісту експериментальної програми та методики ми включили додаткові теми до дисциплін гуманітарного та професійно-орієнтованого циклів, розробки занять до елективного курсу «Виховні системи та їх роль у формуванні людини» та виховних заходів, під час яких розглядалися:

- питання ролі виховання для студентської молоді;
- потенційні можливості мистецтва; «Я-концепція» студента;
- причетність студентів до становлення себе як громадянина і патріота;

- знання про взаємозв'язок різних видів професійної діяльності, важливість загальнокультурних компетентностей у житті;

- духовно-культурні цінності та орієнтири як основа особистісних якостей майбутнього професіонала;

- формування ключових компетенцій.

Вважаємо, що упорядкованість освітнього процесу у технічному ВНЗ передбачає:

– посилення виховного потенціалу навчальних дисциплін («Педагогіка», «Педагогічні комунікації», «Педагогічні технології у вищій школі», «Методика виховної роботи», «Педагогіка вищої школи»), розроблення нової дисципліни «Інноваційні технології у педагогічній діяльності», елективного курсу «Виховні системи та їх роль у формуванні людини» за допомогою професійно-особистісного компоненту;

– розроблення і апробація моделі випусника технічного ВНЗ (професійні і особистісні якості-компетентності);

– апробацію розробленої моделі в освітньому процесі академії.

Упорядкованість виховного процесу передбачає:

– спрямування позааудиторної діяльності, яка передбачає організацію взаємодії й спілкування суб'єктів виховної системи, на формування професійно-особистісних якостей майбутніх фахівців, забезпечення їх духовно-морального розвитку;

– удосконалення та функціонування виховного простору академії;

– взаємодію суб'єктів у виховному просторі.

Наявність сформованого студентського колективу передбачає:

– розроблення професійно-етичного кодексу майбутнього фахівця (на прикладі майбутніх інженерів-педагогів);

– створення і функціонування школи лідера у студентському самоврядуванні;

– розроблення і апробація культурно-просвітницьких, виховних заходів професійних клубів, наукової бібліотеки.

У свою чергу інтегрованість виховних впливів на особистість майбутнього фахівця в удосконаленому виховному просторі передбачає:

– підбір і апробацію інструментарію ефективного впливу виховної системи академії на формування професійно-особистісних, духовно-культурних якостей студента;

– побудову партнерських взаємовідносин всіх суб'єктів у процесі спільної діяльності (культура діалогу).

З метою підвищення якості професійної підготовки студентів в умовах виховної системи, спрямованої на формування у майбутніх фахівців професійно-особистісних, духовно-культурних якостей та координації діяльності структурних підрозділів академії було створено Раду з виховної роботи, секцію з патріотичного виховання та студентського життя. До складу Ради входять: перший проректор,

заступники деканів із виховної роботи металургійного, електрометалургійного, машинобудівного, гуманітарного факультетів, факультету менеджменту та комп'ютерної діяльності, голова студентської ради академії, директори та керівники клубів, центрів, музею, представник наукової бібліотеки. Як групові суб'єкти удосконаленого виховного простору, рівноправними партнерами виступили: заклади культури та спорту в Дніпропетровській області; молодіжні та політичні організації в Дніпропетровській області («Дух нації», індустріальний коледж, індустріально-педагогічний технікум, металургійний інститут), з якими складено договори про соціальне партнерство, профорієнтаційну роботу тощо; центр навчання студентів з обмеженими можливостями, центр міжнародного співробітництва. Отже, удосконалений виховний простір, одночасно як складова виховної системи академії і умова її ефективного функціонування, є сукупністю взаємодіючих соціальних інститутів, суб'єктів соціально-культурної, професійної та освітньо-виховної діяльності.

Таблиця 1

Освітньо-виховний простір як умова для формування професійно-особистісних якостей майбутнього фахівця

Заходи, події, проекти (виховний простір)	Навчальні дисципліни (освітній простір)	Професійно-особистісні якості майбутнього фахівця
1	2	3
Професійні квести Проект «Моя Україна: диво завжди поруч»	«Педагогічні комунікації», «Методика виховної роботи», «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Інноваційні технології у педагогічній діяльності», «Педтехнології у вищій школі»	Інтелектуально-когнітивні (компетентність, ерудиція, професіоналізм, загальна культура, володіння новими технологіями) уміння складати «дерево життя», Я-портфоліо
Комунікативні квести, педагогічне лото, педагогічні ситуації Засідання клубу «Яскрава особистість»,	«Педагогічні комунікації», «Методика виховної роботи в ПТНЗ», «Педагогіка вищої школи», «Педагогіка», «Інноваційні технології у педагогічній діяльності»	Комунікативні якості (уміння контактувати з людьми, які належать до різних вікових категорій, тактовність); уміння рефлексії

Продовження табл. 1

1	2	3
Волонтерська діяльність студентів. Школа лідера Проект «Творити добро легко». Вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні. Інтерактивна зустріч «Козацька звитяга захисників України», літературна вітальня	«Педагогічні комунікації», «Методика виховної роботи в ПТНЗ», «Педагогіка вищої школи», «Педагогіка», «Інноваційні технології у педагогічній діяльності», «Педагогічні технології у вищій школі»	Морально-ціннісні якості (гуманність, справедливість, толерантність, рефлексія, милосердя, краса вчинку); Духовно-культурні цінності, вміння бачити красу рідного слова.
Проект «Академія – мій дім» Створення арт-об'єктів Тім-білдінг Заходи клубів академії (студентський, спортивний, історії художнього кування)	«Педагогічні комунікації», «Методика виховної роботи в ПТНЗ», «Педагогіка вищої школи», «Педагогіка», «Інноваційні технології у педагогічній діяльності», «Педагогічні технології у вищій школі»	Емоційно-вольові якості (працездатність, витримка, наполегливість, оптимізм, оперативність, стриманість, організованість, відповідальність,.
Комунікативні квести, педагогічне лото, педагогічні ситуації Засідання клубу «Яскрава особистість»,	«Педагогічні комунікації», «Методика виховної роботи в ПТНЗ», «Педагогіка вищої школи», «Педагогіка», «Інноваційні технології у педагогічній діяльності»	Комунікативні якості (уміння контактувати з людьми, які належать до різних вікових категорій, тактовність); уміння рефлексії

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Оновлення виховної системи технічного ВНЗ принесе очікувані результати. Удосконалення виховного простору сприятиме створенню, розвитку і забезпеченню ефективного функціонування виховної системи академії; формуватиме ціннісне ставлення студента

як особистості до себе, людей, природи, праці, мистецтва, держави, суспільства, історичних, культурних і духовних надбань українського народу та забезпечуватиме гармонійний розвиток, громадянську та соціальну активність студента; активізує позитивні зміни в динаміці розвитку в студентів ціннісних орієнтацій та духовних пріоритетів; підвищить рівень професійної компетентності й майстерності викладачів-кураторів; активізує творчий потенціал кураторів у виборі методів, форм, засобів, технологій виховання; організує системний моніторинг динаміки розвитку змін в оновленій виховній системі; покращить в цілому показники освітньо-виховного процесу в академії.

Результативність оновленої виховної системи визначається технологією її побудови, методикою, яка включає в себе: вироблення цілей та завдань побудови системи; відбір основних видів діяльності; визначення видів і форм виховної діяльності; удосконалення виховного простору академії; визначення етапів оновлення виховної системи; виявлення завдань та умов, за яких відбувається її функціонування й оновлення. Успішність управління функціонуванням та розвитком виховної системи академії забезпечується єдиною метою, конкретним змістом діяльності всіх суб'єктів та їхньою взаємодією з досягнення запрограмованих цілей.

Література

1. Каралкіна К. В. Діагностика ефективності виховного простору університету / К. В. Каралкіна // Пед. процес: теорія і практика : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 1. – С. 49-55.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html>
3. Огурцов А. П. Образцы образования. Западная философия образования. XX век / А. П. Огурцов, В. В. Платонов; Рос. акад. наук. Ин-т философии. – СПб.: Изд-во Рус. Христиан. гуманит. ин-та, 2004. – 516 с.
4. Руденко Н. В. Організація виховної роботи у вищих навчальних технічних закладах засобами позанавчальної діяльності http://vuzlib.com.ua/articles/book/23106-Organizacija_vikhovnoi_rob/1.html
5. Сорокин П. А. Социальная и культурная мобильность // Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С. 295-424.
6. Чорна Л. В. Стандартизація проектування виховних систем як напрям удосконалення державної політики – в сфері вищої освіти. – Т. 15, Вип. 286. – С. 179-193. – Режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppduu_du_2014_15_286_19; www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...znppduu_du_

МЕТОДИКА ОБНОВЛЕНИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА

О. П. Лучанинова

Автор раскрывает задание обновления воспитательной системы высшего технического учебного заведения, прежде всего, разработку методики обновления этой системы, которая бы создавала условия для наполнения внутреннего мира студенческой молодежи ценностным содержанием, влияла на повышение уровня воспитанности, усвоения ими ключевых компетенций в воспитательной деятельности заведения. Для выполнения этого задания необходимо использовать педагогическую диагностику.

Ключевые слова: воспитательная система, методика обновления, духовно-культурные ценности, система образования, будущий специалист, ключевые компетенции.

METHODOLOGY UPDATES OF THE EDUCATIONAL SYSTEM OF TECHNICAL HIGHER EDUCATION

O. P. Luchaninova

The author reveals the task of updating the educational system of the higher technical educational institution, first of all, the development of a methodology for updating this system, which would create conditions for filling the inner world of student youth with content, influencing the raising of the level of upbringing of their core competencies in educational activities. To accomplish this task it is necessary to use pedagogical diagnostics.

Key words: Educational system, updating methodology, spiritual and cultural values, education system, future specialist, key competences.

Лучанинова Ольга Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки, заступник декана гуманітарного факультету з виховної роботи, заступник голови Ради з виховної роботи, голова секції з організації виховної роботи та дозвілля студентів Національної металургійної академії України (м. Дніпро, Україна). E-mail: luchaninova olga@mail.ru

Luchaninova Olha Petrivna - Ph.D in Pedagogy, Associate Professor of Engineering Education, Dean of the Faculty of Humanities of Educational Work, the Deputy Head of the Educational Work, the Head of the Section of Educational Work and Leisure of Students National Metallurgical Academy of Ukraine (Dnipro, Ukraine). E-mail: luchaninova olga@mail.ru